

پودمان دوم

ارزیابی مقدماتی فرش

واحد یادگیری ۱

ارزیابی شیوه بافت فرش

مقدمه

در کتاب دانش فنی پایه آمده است: «روش‌های بافت در انواع فرش با یکدیگر تفاوت دارند و به‌عنوان مثال سه نوع روش بافت تخت، نیم‌لول و لول برای بافت قالی وجود دارد». برای ارزیابی شیوه بافت در هر کدام از سه حالت گفته‌شده لازم است موارد زیر بررسی شود.

۱ نوع گره؛

۲ شیوه پودگذاری؛

۳ نوع زنجیره و گلیم ابتدا و انتهای فرش؛

۴ نوع شیرازه‌ها.

آیا می‌دانید شیوه بافت فرش برای چه منظوری ارزیابی می‌شود؟ به نظر شما شیوه‌های مختلف بافت فرش بیانگر چه مطالب مهمی هستند؟

شکل ۱-۲- ارزیابی مقدماتی فرش

استاندارد عملکرد

ارزیابی بافت فرش با بررسی سازوکار (مکانیزم) بافت، تعیین نوع گره، شیوه پودگذاری، شیرازه پیچی و سربندی

ابزار و تجهیزات شیوه بافت فرش

برای ارزیابی شیوه بافت فرش جهت ثبت خواسته‌های مورد نظر، به تکه‌هایی از فرش‌های کهنه، متر، کاغذ، خودکار و در صورت نیاز برای برش و بررسی بیشتر به ابزارهایی مانند قلاب، قیچی و درفش احتیاج خواهد بود.

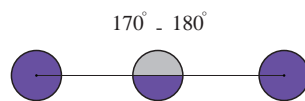
دست‌بافته‌های کهنه	متر یا خط کش	کاغذ و خودکار	رایانه	پوستر انواع گره‌ها و روش‌های پوددهی	دوربین عکاسی
--------------------	--------------	---------------	--------	-------------------------------------	--------------

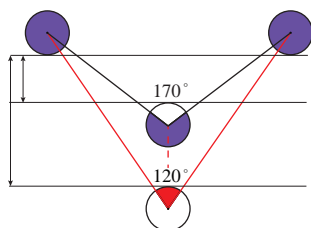
شکل ۲-۲- ابزار و تجهیزات ارزیابی فرش

وضعیت تارها در شیوه‌های بافت

در بافت گونه‌های مختلف قالی یکی از بارزترین تفاوت‌ها، زاویه قرار گرفتن تارها نسبت به هم است. شیوه بافت تخت: در بافت تخت، زاویه قرار گرفتن تارها در سطح مقطع بافت ۱۸۰ درجه است. تارها در این روش در سردار به هم چسبیده نیستند و فاصله بین آنها به اندازه یک قطر تار یا کمی بیشتر است.

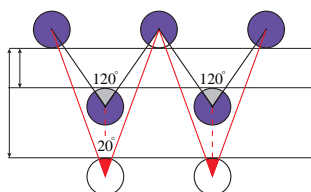

شکل ۲-۳- وضعیت قرارگیری تارها در شیوه تخت

شیوه بافت نیم لول: در بافت نیم لول، زاویه قرار گرفتن تارها در سطح مقطع بافت بین ۱۲۰ تا ۱۷۰ درجه است. تارها در این روش در سردار به هم چسبیده نیستند و فاصله بین آنها کمتر از اندازه یک قطر تار است.

شکل ۴-۲- وضعیت قرارگیری تارها در شیوه نیم لول

شیوه بافت لول: در بافت لول، زاویه قرار گرفتن تارها در سطح مقطع بافت بین ۸۰ تا ۱۲۰ درجه است. تارها در این روش در سردار به هم چسبیده اند و فاصله ای بین آنها وجود ندارد.

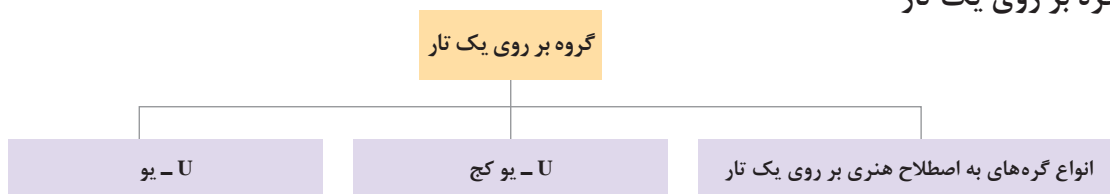
شکل ۵-۲- وضعیت قرارگیری تارها در شیوه نیم لول

تعیین نوع گره

همان طور که می دانید، روش های مختلفی برای گره زدن وجود دارد. تاکنون رایج ترین آنها را فرا گرفته و شناخته اید. باید گفت گره های مختلف دیگری نیز وجود دارد که با توجه به پراکندگی مناطق قالی بافی در ایران کم و بیش از آنها استفاده می شود. از آن جایی که تعیین نوع گره در ارزیابی شیوه بافت و ارزیابی کلی فرش بسیار تأثیرگذار است، ضرورت دارد نوع گره به درستی تشخیص داده شود.

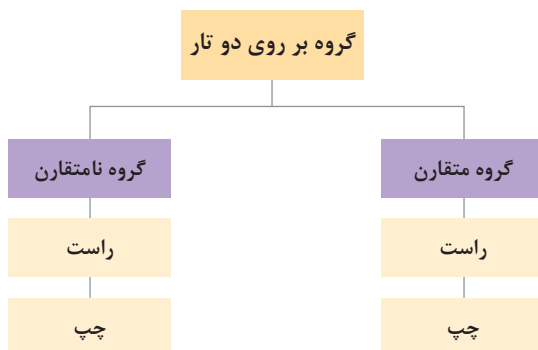
دسته بندی انواع گره ها

گره بر روی یک تار

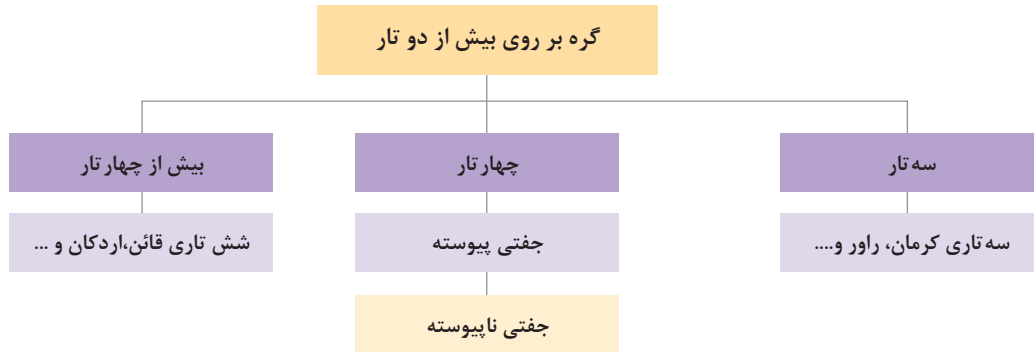
شکل ۶-۲- نمودار گره بر روی یک تار

گره بر روی دو تار

شکل ۷-۲- نمودار گره بر روی دو تار

گره بر روی بیش از ۲ تار

شکل ۸-۲- نمودار گره بر روی بیش از دو تار

برای تعیین نوع گره، تکه فرش کهنه‌ای را که در اختیار دارید، صاف روی زمین پهن کنید. سپس، دو ردیف پرز را از هم دور سازید و به انتهای گره توجه کنید. همچنین می‌توانید با تا کردن از پشت فرش در جهت پودها، پایه و بن گره را مشاهده و بررسی کنید. در صورت امکان، یک پرز از فرش بیرون بکشید و از روی حالت پیچش گره و تعداد تار که هر گره روی آن زده شده است نوع گره را تعیین کنید و با دقت در نمودار زیر، از نمای بالا آن را ترسیم کنید.

تجربه و عمل

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

تخت

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○
○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

نیم لول

تار زیر

تار رو

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○
○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

لول

تار زیر

تار رو

شیوه‌های پوددهی

شیوه تخت: برای بافت تخت در اغلب موارد از یک نوع پود رو استفاده می‌شود. به همین سبب به آن تک پود هم می‌گویند. این پود از بالای ضربدری چله عبور می‌کند و به شکل آزاد یا کشیده کوبیده می‌شود. کشیده بودن یا سفت بودن پود بافت کرباس را به وجود می‌آورد. آزاد بودن پود موجب می‌شود فشار چله‌ها، پود را به شکل موج‌دار درآورد و این پود موج‌دار به شکل کامل قوس تارهایی را که زیر و رو می‌شوند می‌پوشاند. به همین دلیل در پشت قالی تنها پودها و قوس‌های گره را می‌توان دید.

شکل ۹-۲- تخت (شل)

این ویژگی موجب می‌شود، قالی‌های تخت با قالی‌های لول باف بسیار شبیه هم شوند. تنها تفاوت این دو قالی در آن است که در پشت قالی «تخت پود شل» هر دو قوس گره و در پشت قالی لول یکی از قوس‌ها نمایان است. بافت فرش‌های تخت پود شل در قالی‌های روستایی - عشایری منطقه بختیاری سابقه دارد. کارشناسان برای شناخت این قالی‌ها به بافت پشت قالی توجه می‌کنند. در بافت پشت این قالی‌ها همواره قوس گره‌ها دوتایی است و قوس تک دیده نمی‌شود. در بافت تخت پود شل حرکت پودها موج‌دار و حرکت تارها مستقیم است.

شکل ۱۰-۲- نیم لول

شیوه نیم لول: برای بافت نیم لول از دو نوع پود زیر و رو استفاده می‌شود. پود زیر ضخامتی همانند پود رو دارد و این از تفاوت‌هایی است که برای بافت نیم لول و لول می‌توان به آن اشاره کرد. پود زیر از فضای زیر ضربدری چله عبور می‌کند به شکلی که تارهای زیر و رو پود را در میان می‌گیرند. پس از پود زیر، پود رو عبور داده می‌شود. پود رو از بالای ضربدری عبور می‌کند و به شکل نرم روی پود ضخیم کوبیده می‌شود. به همین دلیل است که پود رو مسیری مارپیچ و زیگزاگ مانند ایجاد می‌کند.

شیوه لول: برای بافت لول از دو نوع پود زیر و رو استفاده می‌شود. پود زیر ضخامت‌ی تا دو برابر قطر تارها دارد و از فضای زیر ضربدری چله عبور می‌کند، به شکلی که تارهای زیر و رو پود ضخیم را در میان می‌گیرند. پس از پود زیر پود رو عبور داده می‌شود. پود رو از بالای ضربدری چله عبور می‌کند و به شکل نرم روی پود ضخیم کوبیده می‌شود. به همین دلیل است که پود رو مسیری مارپیچ و زیگزاگ مانند ایجاد می‌کند.

شکل ۱۱-۲- لول

تکه فرش کهنه‌ای را که در اختیار دارید، از پشت در جهت پودها به میزان لازم تا کنید و با بررسی آن اطلاعاتی در خصوص تعداد، رنگ و قطر پودها به دست آورید.

تجربه و عمل

خواب فرش: پرز فرش، به دلیل شکل گره و شیوه‌های اجرای بافت، پس از اتمام کار بافت به یک سمت متمایل است. با کشیدن دست بر روی سطح فرش می‌توان احساس کرد که دست در یک جهت آسان‌تر حرکت می‌کند که همان جهت خواب فرش است. خواب اصلی هم راستای چله‌هاست (پایین و بالای فرش) که با آن می‌توان ابتدا و انتهای فرش را تشخیص داد. خواب فرعی نیز هم‌جهت با پودهاست که نشان‌دهنده راست یا چپ بودن خواب فرعی فرش است.

فقط فرش‌های نیم‌لول و لول، دارای خواب فرعی هستند. در فرش‌های تخت باف و فرش‌هایی که با گره U بافته شده باشند خواب فرعی وجود ندارد و صرفاً به مرور زمان و پا خوردن فرش، پرزها به یک جهت تمایل پیدا می‌کنند.

نکته

تناسب بین نخ‌های چله، پود و پرز در رج‌شمارهای مختلف متفاوت است. مثلاً برای رج‌شمار ۶۵ باید پود زیر ۱۲ لا و پود رو ۴۲ لا باشد. جدول صفحه بعد را با دقت مطالعه و سپس پژوهش کنید در منطقه شما تناسب نخ‌ها در رج‌شمارهای مختلف چه شباهت‌ها و چه تفاوت‌هایی با جدول صفحه بعد دارد. نتایج به دست آمده از تحقیق خود را در نرم‌افزار ورد (Word) تایپ و در کلاس ارائه کنید.

پژوهش و بررسی

انواع نخ فله‌ای پشم و مشخصات فنی بافت‌های مرتبط با هریک از آنها

نخ پشم مرینوس ۴ لا (نمره ۲۰) - وزن تقریبی ۱۰۰ گرم					
یک کلاف از این ابریشم برای بافت چند خانه از نقشه کافی است؟					
نوع بافت	رج	تعداد خانه نقشه	چله	القاج	پود نازک
برای فرش	۴۶	۱۲۵۰۰ گره ۴ سانتی و ۱۶۵۰۰ گره ۳ سانتی	چله پنبه‌ای ۱۲ لای نمره ۲۰	پنبه ۲۶ لا نمره ۲۰	نخ خیاطی
برای گلیم کرباس	۴۷	۷۴۶۰۰ خانه نقشه			
برای گلیم پیچ	۴۸	۵۱۵۰۰ خانه نقشه		پشم مرینوس لا ۴	نخ خیاطی

نخ پشم داخلی ۳ لا (نمره ۹) - وزن تقریبی ۱۰۰ گرم					
یک کلاف از این پشم برای بافت چند خانه از نقشه کافی است؟					
نوع بافت	رج	تعداد خانه نقشه	چله	القاج	پود نازک
برای فرش	۳۲	۷۳۵۰ گره ۴ سانتی	چله پنبه‌ای ۱۸ لای نمره ۲۰	پنبه‌ای ۲۷ لا نمره ۱۰	پنبه ۳ لا نمره ۲۰
برای گلیم کرباس	۳۳	۲۳۵۰۰ خانه نقشه			
برای گلیم پیچ	۳۴	۲۲۶۰۰ خانه نقشه		پشم داخلی ۳ لا	پنبه ۳ لا نمره ۲۰

نخ پشم داخلی ۴ لا (نمره ۵) - وزن تقریبی ۱۰۰ گرم					
یک کلاف از این پشم برای بافت چند خانه از نقشه کافی است؟					
نوع بافت	رج	تعداد خانه نقشه	چله	القاج	پود نازک
برای فرش	۲۰	۱۸۷۰ گره ۵/۵ سانتی	چله پنبه‌ای ۱۵ لای نمره ۱۰	پنبه‌ای ۲۲ لا نمره ۶	پنبه ۳ لا نمره ۱۰
برای گلیم کرباس	۲۱	۷۱۰۰ خانه نقشه			
برای گلیم پیچ	۲۲	۷۰۰۰ خانه نقشه		پشم داخلی ۴ لا	پنبه ۳ لا نمره ۱۰

نخ پشم داخلی ۸ لا (نمره ۵) - وزن تقریبی ۱۰۰ گرم					
یک کلاف از این پشم برای بافت چند خانه از نقشه کافی است؟					
نوع بافت	رج	تعداد خانه نقشه	چله	القاج	پود نازک
برای فرش	۱۰	۸۱۰ گره ۶/۵ سانتی	چله پنبه‌ای ۳۳ لای نمره ۱۰	پنبه ۳۸ لا نمره ۶	پنبه ۳ لا نمره ۱۰
برای گلیم کرباس	۱۱	۱۴۰۰ خانه نقشه		۴ رج پود از پشم داخلی ۸ لا	
برای گلیم پیچ	۱۲	۱۶۰۰ خانه نقشه		پشم داخلی ۸ لا	پنبه ۳ لا نمره ۱۰

شکل ۱۲-۲- جدول تناسب نخ‌های فرش

ارزیابی سربندی فرش (زنجیره ابتدا و انتهای فرش)

معمولاً در مرحله آماده‌سازی چله بر روی دار، به منظور تنظیم تارها برای بافت گلیم ابتدای فرش، از زنجیره استفاده می‌شود. این کار در پایان بافت نیز تکرار می‌شود. علاوه بر امکان اجرای زنجیره ابتدا و انتهای فرش با دست یا قلاب بر روی دار، می‌توان آن را، بعد از پایین آوردن فرش از دار نیز، اجرا کرد. زنجیره قایقی یکی از متداول‌ترین زنجیره‌هایی است که از آن به وفور استفاده می‌شود.

شکل ۱۳-۲- زنجیره قایقی

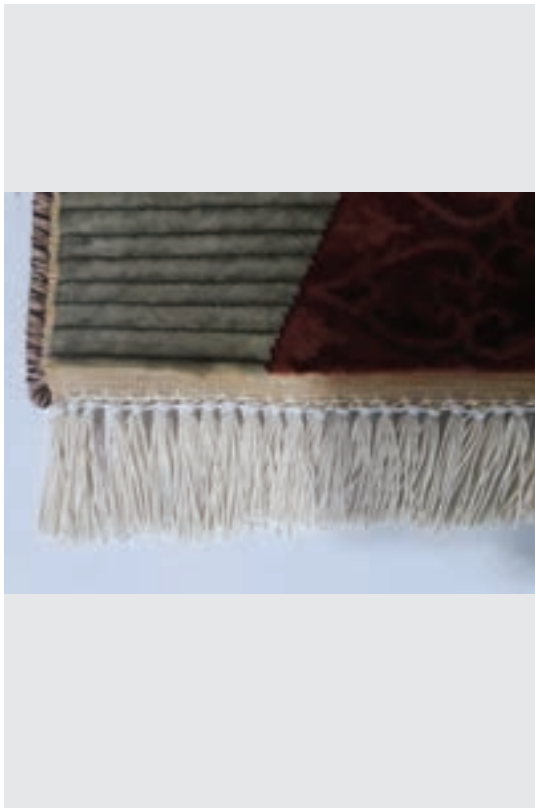
شکل ۱۴-۲- دو گره نخودی

نکات مهم در ارزیابی زنجیره فرش

از آن جایی که اجرای زنجیره قبل از بافت، معمولاً استحکام لازم را ندارد، در برخی مناطق قالی‌بافی از آن صرف نظر می‌شود و بعد از اتمام بافت و در مرحله تکمیل از زنجیره‌ای محکم و با دوام با نام «دو گره» استفاده می‌شود. از این رو می‌توان زمان اجرای زنجیره را از روی نوع و استحکام آن تشخیص داد.

ارزیابی سربندی فرش (گلیم ابتدا و انتهای فرش)

در ابتدای فرش، به منظور ایجاد تنظیمات اولیه برای شروع بافت در هنگام چله‌کشی یا چله‌ریزی و حفاظت از فرش و زیبایی آن، از گلیم‌بافی استفاده می‌شود. این کار در پایان بافت نیز تکرار می‌شود. گلیم سربندی فرش به صورت لول بافت، نیم‌لول بافت و تخت بافت اجرا می‌شود.

شکل ۱۶-۲ - گلیم سوف

شکل ۱۵-۲ - گلیم کرباس

نکات مهم در ارزیابی گلیم ابتدا و انتهای فرش

- عبور صحیح پود از لابه‌لای تارها به صورت یک در میان؛
- یکنواختی و کشش پود در سراسر بافت سربندی؛
- متناسب بودن پود با تار و رج‌شمار فرش.

ارزیابی شیرازه‌های طرفین فرش

همان‌طور که می‌دانید، شیرازه‌های فرش به صورت متصل یا منفصل پیچیده می‌شوند.

شکل ۱۸-۲- شیرازهٔ حصیری (با بود ضخیم)

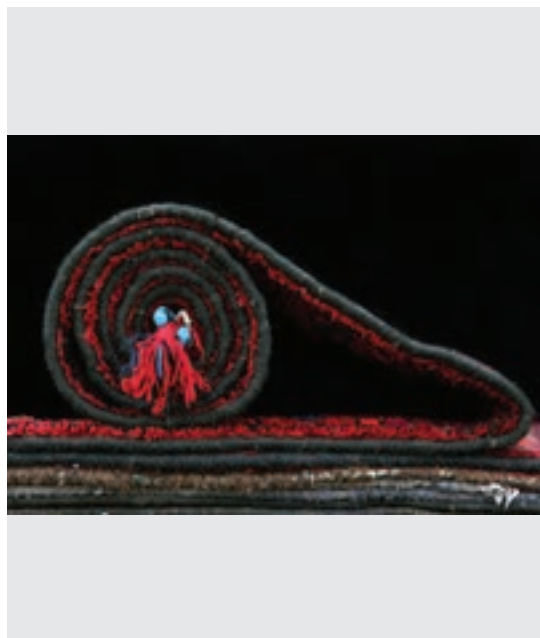

شکل ۱۷-۲- شیرازهٔ فرش

بنابراین در هنگام ارزیابی شیرازه‌های فرش لازم است متصل یا منفصل بودن آنها را به درستی تشخیص دهید. سپس نوع آن را تعیین کنید.

شکل ۱۹-۲- شیرازهٔ حصیری (با نخ خامه)

شکل ۲۰-۲- شیرازۀ ساده

شکل ۲۲-۲- شیرازۀ متخاصم

شکل ۲۱-۲- شیرازۀ متقاطع

نکات مهم در ارزیابی شیرازه‌های فرش

- تشخیص متصل یا منفصل بودن آن؛
- اجرای صحیح و درست آن (صاف و یک دست بودن شیرازه)؛
- تناسب پهنای شیرازه با فرش (داشتن نخ تراز مناسب)؛
- هم‌خوانی رنگ شیرازه با رنگ پرز فرش؛
- داشتن ضخامت مناسب با پرز فرش.

ارزشیابی شایستگی ارزیابی شیوه بافت

شرح کار: ارزیابی شیوه بافت فرش و ثبت اطلاعات به دست آمده			
استاندارد عملکرد: ارزیابی بافت فرش با بررسی سازوکار (مکانیزم) بافت و تعیین نوع گره، شیوه پودگذاری، شیرازه پیچی و سربندی			
شاخص‌ها: تشخیص درست سازوکار بافت فرش، نوع گره، نوع پودگذاری، نوع و زمان اجرای گلیم ابتدا و انتهای فرش و نوع و زمان اجرای شیرازه‌های طرفین فرش و کیفیت اجرای آنها			
شرایط انجام کار و ابزار و تجهیزات: مکان: کارگاه زمان: ۲ ساعت ابزار و تجهیزات: تکه‌هایی از فرش‌های کهنه - متر - کاغذ - خودکار - قلاب - قیچی - درفش - ذره‌بین			
معیار شایستگی:			
ردیف	مرحله کار	حداقل نمره قبولی از ۳	نمره هنرجو
۱	تعیین سازوکار (مکانیزم) بافت فرش	۲	
۲	تعیین نوع گره	۲	
۳	تعیین شیوه پودگذاری	۲	
۴	ارزیابی زنجیره ابتدا و انتهای فرش	۱	
۵	ارزیابی گلیم ابتدا و انتهای فرش	۲	
۶	ارزیابی شیرازه‌های طرفین فرش	۲	
	شایستگی‌های غیرفنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش: مسئولیت‌پذیری - مستندسازی	۲	
	میانگین نمرات		*

* حداقل میانگین نمرات هنرجو برای قبولی و کسب شایستگی، ۲ می‌باشد.